

ยุทธศาสตร์การนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากรทุกวัย Strategies in Promoting Values of Aging People Based upon the Creation to Establish Good Life Qualities for All Ages

ศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี, สป.ด. (การบริหารการพัฒนา) *
Sirapatsorn Wongthongdee, Ph.D. (Development Administration) *

สิริวิภา อัสโร, ส.ด. (รัฐศาสตร์) **
Siriwit Issaro, Ph.D. (Political Science) **

ชูเกียรติ มุทธากาญจน์, ปส.ด. (ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ) ***
Chukiat Muttakan, Ph.D. (Strategic Leadership Supremacy) ***

สมชาย ปัญญาเจริญ, สป.ด. (การบริหารการพัฒนา) ****
Somchai Punyajareon, Ph.D. (Development Administration) ****

วรวงศ์ แสงพุด, สป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) *****
Woraphong Sangpud, M.P.A. (Public Administration) *****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ ปัญหา ปัจจัย และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมไทย และเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ ที่เชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรทุกวัย กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจเป็นประชาชนทั่วไป จำนวน 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมผู้สูงอายุได้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม 2 ชุด ที่มีค่าความเชื่อมั่น .85 และ .87 และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม 2558 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจัดหมวดหมู่ข้อมูล สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุในทางบวกที่ควรนำมาใช้ประโยชน์มากกว่าคุณค่าทางลบ และเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานด้านผู้สูงอายุร่วมกัน ประเทศไทยต้องกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ 5 ระดับ ในการผลักดันการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากรทุกวัย ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่ 1 ระดับประเทศ “ส่งเสริมให้มีการนำคุณค่าและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์เพื่อประชากรทุกวัย” ยุทธศาสตร์ที่ 2 ระดับภูมิภาค “บูรณาการความร่วมมือด้านกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและอำเภอ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** อาจารย์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

*** อาจารย์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการบริหารปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

**** อาจารย์ โครงการพิเศษหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

***** อาจารย์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด วิทยาเขตเพชรบุรี

รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด” ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระดับท้องถิ่น “ส่งเสริมภูมิปัญญา กิจกรรม และสร้างความเข้มแข็งในการนำศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น” ยุทธศาสตร์ที่ 4 ระดับชุมชน “ส่งเสริมบทบาทผู้นำ และสถาบันในชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดเจตคติที่ดี และตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ” และยุทธศาสตร์ที่ 5 ระดับครอบครัว “เสริมสร้างความเข้าใจและความอบอุ่นในครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงไว้ซึ่งความเป็นเสาหลักของครอบครัว” โดยควรมานำมาตรการของแต่ละยุทธศาสตร์มาปฏิบัติ และมีการประสานร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นองค์รวม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากรทุกวัย

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่าส่วนงานต่างๆ ควรกำหนดกลไกการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุโดยขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ภายใต้โครงสร้างความเข้มแข็งทั้ง 5 ระดับ โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันคือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์ คุณค่าของผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิตที่ดี ประชากรทุกวัย

Abstract

This mix methods research aimed to explore phenomena, problems, factors, and other related issues concerning the values of aging people in Thai society, and to propose policy guidelines for bringing values of those people to society linking with all ages good life quality. Sample group of 400 general public were survey respondents. Eight key informants for in-depth interviews were scholars and experts. For focus group discussion, 9 experts in the field of aging society were participated. The research instruments consisted of 2 sets of questionnaires with the reliability of .85 and .87, and a structured interview guide. Data collections were conducted from April to August, 2015. Statistics used for data analysis included mean and standard deviation. Also, content analysis was applied for qualitative data.

The results of the study revealed that the opinions regarding the values of aging people were quite positive. In order to integrate the work relating aging people, Thailand should set a five-level strategy framework to creatively carry forward the values of aging people to society, which was in the light of quality of life insurance for all ages. The five-level strategies were 1) a national-level strategy – to promote the values and experiences of aging people to society, 2) a provincial-level strategy – to integrate collaboration of work relating aging people in provincial and district levels, as well as local administrations, 3) a local-level strategy – to promote wisdom, activities, and build strengths in bringing potentiality and values of aging people in a local level, 4) a community-level strategy – to promote leadership and community institutions to carry forward good attitude and realization in values of aging people, and 5) a family-level strategy – to strengthen understandings and family bonds to remain aging people as a center of the family. Lastly, all five-level strategies, including each level tactics are proposed in order to holistically and creatively work hand in hand from all levels to bring good quality of life for all ages.

This study suggested that each task function should create aging operation mechanisms which move forward hand in hand under the strengthening structure at all five levels. Besides, a common goal should aim at the betterment of aging people's life quality.

Keywords : Strategy, Values of aging people, Good life quality, All ages

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์และแนวโน้มโครงสร้างประชากรโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) และทำให้ประชากรโดยรวมจะมีผู้สูงอายุในสัดส่วนสูงกว่าประชากรในวัยอื่นนั้น เป็นแรงผลักดันสำคัญทำให้ภาครัฐต้องพิจารณาหรือทบทวนนโยบาย รวมถึงสวัสดิการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการประกันสุขภาพ การจัดเก็บภาษีระบบบำนาญ เป็นต้น ซึ่งนโยบาย และสวัสดิการต่างๆ เหล่านี้จะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรของแต่ละประเทศในระยะยาว และเป็นตัวบ่งชี้ว่าประเทศนั้นๆ ให้ความสำคัญกับสังคมผู้สูงอายุนาน้อยเพียงใด

สำหรับประเทศไทย ความสำคัญในเรื่อง “ผู้สูงอายุ” เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้เพราะคำนึงถึงการให้ความเคารพ การให้เกียรติผู้มีอาวุโส และความกตัญญูรู้คุณ เป็นคุณค่าที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดีงาม และมีการปลูกฝังมาอย่างต่อเนื่องในสังคม (ศิริวรรณ ศิริบุญ และชนตติ มลิณทางกูร, 2551; วรเวชม์ สุวรรณระดา และรักชนก กษานุบาล, 2557) เมื่อผนวก

กับสถานการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับภาวะการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรสูงอายุ (ดังแสดงในตารางที่ 1) รัฐบาลจึงได้กำหนดให้การเตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในวาระฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ไว้รองรับ โดยมี 5 ยุทธศาสตร์หลัก เป็นแนวคิดพื้นฐานของการจัดทำแผน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุ ที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลและพัฒนางานองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

ตารางที่ 1 อัตราส่วนประชากรในช่วงวัยต่างๆ ของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2558 และการคาดการณ์ในปี พ.ศ. 2563 พ.ศ. 2573 และ พ.ศ. 2593

ช่วงอายุ	ปี พ.ศ. 2558		ปี พ.ศ. 2563		ปี พ.ศ. 2573		ปี พ.ศ. 2593	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
0-14 ปี	11,837,499	17.41	11,346,575	16.45	10,658,622	15.30	9,090,126	13.80
15-64 ปี	49,438,598	72.73	49,476,433	71.73	46,794,133	67.10	38,857,638	58.80
ตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป	6,700,308	9.86	8,154,392	11.82	12,297,839	17.60	18,116,233	27.40

หมายเหตุ : ร้อยละ หมายถึง ร้อยละของจำนวนประชากรไทยที่มีอายุอยู่ในช่วงต่างๆ เทียบกับจำนวนประชากรไทยทั้งหมด
ที่มา : United State Census Bureau (2015)

แม้ประเทศไทยจะมีแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ในการเตรียมการเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านผู้สูงอายุ อย่างไร ก็ตาม จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว ย่อมทำให้เกิดความท้าทายต่างๆ เป็นอย่างมาก ในการบริหารจัดการ โดยนอกเหนือจากการต้องเร่งเตรียม ความพร้อมเชิงโครงสร้าง เช่น หลักประกัน และสวัสดิการ ทางสังคมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุแล้ว การเตรียมความพร้อม ด้านทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุในเชิงคุณค่าก็เป็นสิ่งสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2557) ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทัศนคติการมอง เกี่ยวกับผู้สูงอายุในหลากหลายมิติ หากเป็นนักสังคมศาสตร์ มักสนใจในประเด็นเชิงสังคม หรือการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ความสันติสุข คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คุณค่าทางสังคมของ ผู้สูงอายุ การธำรงรักษาความเป็นครอบครัวที่มีคนหลาย ช่วงวัยอยู่ด้วยกัน (รศรินทร์ เกรย์, อุมารณณ์ ภักธวานิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และเรวดี สุวรรณพเก้า, 2556; Rudinger & Thomae, 1990) ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์ ก็มักสนใจในมุมมองที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการพัฒนา ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ หรือมองความสัมพันธ์ระหว่าง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่มี ต่อการลงทุน การผลิต การบริโภค กับการพัฒนาประเทศ โดยภาพรวม ส่วนนักประชากรศาสตร์ และ/หรือนักเศรษฐศาสตร์ ประชากร ก็มักมองด้วยมุมมองทางด้านประชากรและ การพัฒนา หรือโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป ที่จะ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งนักวิชาการกลุ่มนี้ จำนวนมากมองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระต่อประชากรวัยแรงงาน เพราะใช้ดัชนีหรืออัตราส่วนการพึ่งพิง (dependency ratio) หรือสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานต่อประชากรวัยเด็กและ วัยสูงอายุเป็นเครื่องชี้วัด ทำให้เห็นว่ามีการการพึ่งพิง เพิ่มขึ้น สำหรับมุมมองของนักการแพทย์และสาธารณสุข มองว่าผู้สูงอายุมักมีโรคพยาธิเบียดเบียนที่จะส่งผลให้มีภาระ ด้านการรักษาพยาบาล หรือการดูแลสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น (อรทัย อาจอ้า, 2553; Bond, Peace, Dittmann-Kohli, & Westerhof, 2007)

ความแตกต่างหลากหลายดังกล่าว ทำให้การศึกษา เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมเกี่ยวกับ “คุณค่า” อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ สมรรถภาพในการทำงาน ความเชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เป็นเรื่องสำคัญที่ จะเอื้อให้การขับเคลื่อนแผนผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นไปอย่าง มีสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ ผลการวิจัยจะพัฒนาไปสู่ข้อเสนอเชิง นโยบายที่เป็นรูปธรรมว่าจะทำอย่างไรที่ผู้สูงอายุสามารถ สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมในวัยที่กำลังเดิน อย่างก้าวสู่ความร่วงโรย ผ่านการศึกษาถึงปรากฏการณ์ (phenomena) ปัญหา ปัจจัย และประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมไทย มุ่งหวังให้เป็นส่วนหนึ่ง ในการสร้างความรู้และความเข้าใจถึงสถานการณ์ผู้สูงอายุ ไทย และกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ โดยพิจารณา ถึงคุณภาพชีวิตทั้งตัวผู้สูงอายุและประชากรทุกวัยให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ ปัญหา ปัจจัย และ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำคุณค่า ของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับ คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรทุกวัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด เพื่อระบุตัวแปรสำคัญในงานวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรมที่ เกี่ยวข้อง เช่น ความท้าทายใหม่ๆ ในระดับสากล (the global challenges) ในมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ของนักพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ องค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ นิยามคุณค่า ของผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงอายุ นิยามและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ของประชากรทุกวัย ทั้งนี้ ได้กำหนดตัวแปรที่จะนำไปใช้ ในการวิจัยไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้

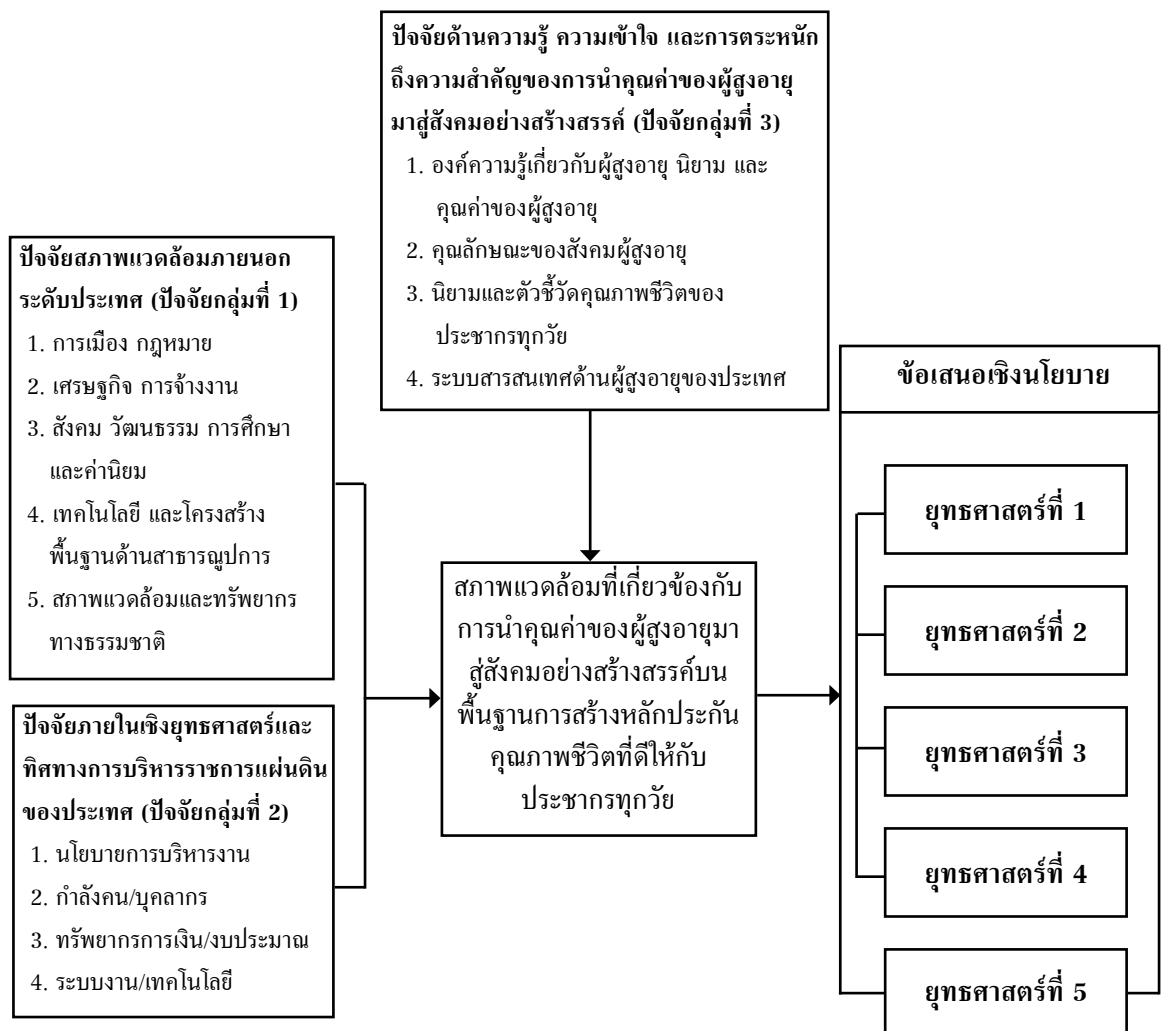
ตัวแปรกลุ่มที่ 1 : ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ระดับประเทศ เพื่อวิเคราะห์โอกาส (opportunity: O)

และอุปสรรค (threat: T) ของการสร้างยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การเมือง กฎหมาย 2) เศรษฐกิจ การจ้างงาน 3) สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และค่านิยม 4) เทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปการ และ 5) สภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ

ตัวแปรกลุ่มที่ 2 : ปัจจัยภายในเชิงยุทธศาสตร์และทิศทางการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศ เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง (strength: S) และจุดอ่อน (weakness: W) ได้แก่ 1) นโยบายการบริหารงาน 2) กำลังคน/บุคลากร 3) ทรัพยากรการเงิน/งบประมาณ และ 4) ระบบงาน/เทคโนโลยี

ตัวแปรกลุ่มที่ 3 : ปัจจัยด้านความรู้ ความเข้าใจ และการตระหนักถึงความสำคัญของการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเลือกสรรมาใช้ในการออกแบบยุทธศาสตร์การนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากรทุกวัย ได้แก่ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ นิยาม และคุณค่าของผู้สูงอายุ 2) คุณลักษณะของสังคมผู้สูงอายุ 3) นิยามและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชากรทุกวัย และ 4) ระบบสารสนเทศด้านผู้สูงอายุของประเทศ

สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้



วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (mixed methods research) ประกอบด้วยการศึกษาเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนทั่วไป และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยงานวิจัยได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาทุนวิจัยภายใต้เครือข่ายสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society Cluster) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรเป็นประชาชนทั่วไป ประกอบด้วยนิสิต/นักศึกษา บุคลากรภาครัฐ ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ และบุคคลทั่วไป กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน .05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ (accidental selection)

ส่วนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้หลักการเลือกตัวอย่างที่มีประสบการณ์มากตามแนวคิดของ Patton (1990 อ้างถึงในชาย โพธิ์ธิตา, 2556) โดยเป็นกลุ่มผู้ที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานผู้สูงอายุโดยตรง ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ผู้บริหารหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุของภาครัฐสองกระทรวงคือ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งผู้บริหารองค์กรภาคีเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ จำนวนทั้งสิ้น 8 คน ส่วนในการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้ร่วมการสนทนาเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมผู้สูงอายุ จำนวนทั้งสิ้น 9 คน เพื่อแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะนโยบายจากผลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มี 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภัยอุปสรรค และความต้องการที่มีต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ จำนวน 26 ข้อ ปัจจัยภายในเชิงยุทธศาสตร์และทิศทางการบริหารของประเทศด้านผู้สูงอายุ จำนวน 17 ข้อ และปัจจัยความรู้ความเข้าใจ และการตระหนักถึงความสำคัญของการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ จำนวน 13 ข้อ รวมจำนวนทั้งสิ้น 56 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า 4 ระดับ จากคะแนน 1-4 ได้แก่ เห็นด้วยน้อยที่สุด เห็นด้วยน้อย เห็นด้วยมาก และเห็นด้วยมากที่สุด ส่วนเกณฑ์การแปลผลคะแนนนั้นแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด (1.00-1.75 คะแนน) มีความคิดเห็นในระดับน้อย (1.76-2.50 คะแนน) มีความคิดเห็นในระดับมาก (2.51-3.25 คะแนน) และมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด (3.26-4.00)

ชุดที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติต่อผู้สูงอายุ ประกอบด้วยข้อคำถามทางบวก จำนวน 19 ข้อ และข้อคำถามทางลบ จำนวน 21 ข้อ รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า 4 ระดับ จากคะแนน 1-4 ของข้อคำถามทางบวก ได้แก่ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย เห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนข้อคำถามทางลบให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม สำหรับเกณฑ์การแปลผลคะแนนนั้นแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด (1.00-1.75 คะแนน) มีความคิดเห็นในระดับน้อย (1.76-2.50 คะแนน) มีความคิดเห็นในระดับมาก (2.51-3.25 คะแนน) และมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด (3.26-4.00)

ส่วนที่ 2 เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview guide)

คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบ ด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับนโยบายและปัจจัยต่างๆ ที่มี ผลต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในส่วน ของเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถาม เกี่ยวกับนโยบายและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการนำคุณค่า และแบบสอบถามทัศนคติต่อผู้สูงอายุ ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาได้ค่าดัชนี ความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป ดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการของครอนบาค ได้ค่า เท่ากับ .85 และ .87 ตามลำดับ ส่วนเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ประชุมเพื่อพิจารณาแบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้างร่วมกัน โดยอ้างอิงประเด็นคำถามจากวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นจึงนำไปสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนด โดยเน้นวิธีตรวจสอบ สามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เพื่อสอบทาน ประเด็นข้อคิดเห็นต่างๆ จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีมุมมอง หลากหลายแตกต่างกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจัดกลุ่มประเด็น ที่สอดคล้องใกล้เคียงกัน เพื่อพัฒนาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย ในงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการพิทักษ์สิทธิ มีการชี้แจงถึงสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัย รวมทั้งแจ้ง ว่าข้อมูลจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับและนำมา ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ทั้งนี้ แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจโดยแจกแบบสอบถาม ทั้ง 2 ชุด แก่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิต/นักศึกษา บุคลากร ภาครัฐ ผู้ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ และบุคคลทั่วไป ที่อาศัย อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยให้เวลาตอบ 30-40 นาที ทั้งนี้ ดำเนินการสำรวจในช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม 2558

ส่วนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ประสานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความอนุเคราะห์

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมอบประเด็นคำถามล่วงหน้า และดำเนินการสัมภาษณ์ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือน มิถุนายน 2558 และภายหลังจากได้รายงานผลการวิจัย (ฉบับร่าง) คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อเจาะ ประเด็นเชิงลึก โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอเชิงนโยบายจากผลการวิจัย เพื่อให้ผล การวิจัยมีความลุ่มลึกและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยจัดการสนทนากลุ่มในวันที่ 20 สิงหาคม 2558

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลปัจจัยสภาพแวดล้อม ภายนอกที่มีผลต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคม อย่างสร้างสรรค์ และข้อมูลปัจจัยภายในเชิงยุทธศาสตร์ และทิศทางการบริหารของประเทศด้านผู้สูงอายุ วิเคราะห์ ด้วยวิธีการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับ คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ และข้อมูลทัศนคติต่อผู้สูงอายุ วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และวิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (componential analysis) โดยนำข้อมูลที่ไดจากการสัมภาษณ์ เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม มาแยกเป็นส่วนๆ และจัด หมวดหมู่เนื้อหา เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำ คุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ ได้รับ แบบสอบถามชุดที่ 1 กลับ จำนวน 364 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 91 และชุดที่ 2 กลับ จำนวน 346 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 86.50

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการนำ คุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ และปัจจัย ภายในเชิงยุทธศาสตร์และทิศทางการบริหารของประเทศ ด้านผู้สูงอายุ จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง พบผลการวิจัยดังนี้

1.1 สภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาส (opportunities: O)

1.1.1 สังคมไทยทุกภาคส่วนเริ่มให้ความสำคัญ และตระหนักถึงความจำเป็นในการเตรียมการรองรับ

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์

1.1.2 มีกลไกหลักในการขับเคลื่อน รวบรวมองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุของประเทศที่เข้มแข็งหลายหน่วยงาน ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำวิจัย และรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา เช่น มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)

1.1.3 มีต้นแบบที่ดีในการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสิงคโปร์เอื้อให้ประเทศไทยสามารถเรียนรู้และนำมาปรับใช้ได้

1.1.4 ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีไทยมีรากฐานให้ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ และให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุในฐานะปุษยบุคคลที่ทรงคุณค่าต่อสังคมเอื้อต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ

1.1.5 แนวโน้มทิศทางของโลกให้ความสำคัญต่อประเด็นผู้สูงอายุ เอื้อต่อกลไกการสร้างความร่วมมือกันเพื่อผลักดันความสำเร็จในงานด้านผู้สูงอายุของประเทศ

1.2 สภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรค (Threats: T)

1.2.1 ประเทศไทยเผชิญกับความไม่ต่อเนื่อง ความไม่มีเสถียรภาพในปัจจัยการเมือง ทำให้การบริหารงานการกำหนดนโยบายของภาครัฐด้านผู้สูงอายุขาดความต่อเนื่อง

1.2.2 การเผชิญกับสภาวะที่ประชากรโดยรวมยังขาดความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ ยังมีมายาคติด้านลบเกี่ยวกับผู้สูงอายุอยู่มาก

1.2.3 การเผชิญกับสภาวะทางเศรษฐกิจภาระด้านงบประมาณสำหรับการปรับเปลี่ยนระบบต่างๆ ในการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ และรองรับการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์เป็นไปได้ยาก

1.2.4 รัฐบาลยังให้ความสำคัญน้อยมากกับการสร้างหลักสูตรหรือวิชาที่มีเนื้อหาในการสร้าง การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ การอยู่ร่วมกันของประชากรทุกวัยอย่างสร้างสรรค์

1.2.5 การขาดแคลนทรัพยากรบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุมืออาชีพ เช่น พยาบาล แพทย์ด้านผู้สูงอายุ เนื่องจากสัดส่วนผู้สูงอายุ

มีมากขึ้น การผลิตบุคลากรยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ

1.2.6 ค่านิยมของสังคมไทยที่ต้องการให้ผู้สูงอายุเป็นเสาหลักของบ้านและไม่ควรทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุขาดโอกาสในการทำงานเพื่อสร้างสรรค์และใช้คุณค่าที่มีสู่สังคม

1.3 สภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็ง (Strengths: S)

1.3.1 หน่วยงานภาครัฐมีกลไกระบบราชการบริหารงานด้านผู้สูงอายุ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข ที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ

1.3.2 หน่วยงานภาครัฐมีกลยุทธ์และแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ชัดเจน โดยมีการกำหนดประเด็นผู้สูงอายุไว้ในแผนงานระดับประเทศ เช่น แผนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2545-2564) และมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) ตั้งแต่ปี 2549

1.3.3 มีการขับเคลื่อนของหน่วยงานภาครัฐในการเห็นถึงความสำคัญ การตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุโดยการพิจารณาต่อหรือขยายอายุเกษียณ จากเดิมเกษียณที่อายุ 60 ปี ขยายเป็นอายุ 65 ปี หรือ 70 ปี เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดีผ่านการประเมินว่ายังพร้อมให้สามารถนำคุณค่าจากความรู้ ทักษะ ประสบการณ์มาสร้างประโยชน์ต่อหน่วยงานได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ

1.4 สภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อน (Weaknesses: W)

1.4.1 การบูรณาการงานด้านผู้สูงอายุของหน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบและขาดความเป็นเอกภาพ ทำให้การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุสำเร็จได้ยาก โดยเฉพาะประเด็นด้านการจัดสรรสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่เอื้อต่อการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์

1.4.2 ยังขาดความชัดเจนในบทบาท หน้าที่ ความพร้อมด้านกำลังคน งบประมาณ และวิธีดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลงานด้านผู้สูงอายุ

1.4.3 สารสนเทศหรือข้อมูลด้านผู้สูงอายุของประเทศยังเข้าถึงได้ยาก ไม่เป็นเอกภาพ และไม่ได้นำมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเต็มที่

1.4.4 หน่วยงานภาครัฐเผชิญกับการขาดการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง ทั้งด้านนโยบายที่ชัดเจน การจัดสรรงบประมาณ กำลังคน และการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าสามารถจำแนกคุณภาพชีวิตที่ดีได้เป็น 4 ด้าน โดยแต่ละด้านมีประเด็นที่มีความโดดเด่นดังนี้

2.1 ด้านความมั่นคง พบว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในแง่ความมั่นคงได้แก่ การเว้นจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือเคยถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลอื่น หมายถึง เว้นจากการถูกทุบตี ทรมาณร่างกาย จิตใจ ค่าทองเงินเสียหาย ถูกหลอกให้เสียทรัพย์ ทั้งจากคนในครอบครัวญาติ และบุคคลทั่วไป ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .64$) การได้รับการดูแลรักษาเมื่อเจ็บป่วย หมายถึง การได้รับความช่วยเหลือจากญาติ คนใกล้ชิดยามป่วยไข้ เช่น พาไปพบแพทย์ จัดหาयरับประทาน ($\bar{X} = 3.41$, $SD = .60$) การอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน/บริเวณเดียวกันกับลูกหลาน หมายถึง การพักอาศัยในบ้านหรือละแวกใกล้เคียงกับบุตรหลานสามารถช่วยเหลือดูแลได้สะดวก ($\bar{X} = 3.36$, $SD = .64$) และการได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี หมายถึง การตรวจร่างกายทั่วไปโดยแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลในท้องถิ่น เช่น การตรวจปัสสาวะและอุจจาระ การตรวจภายในและมะเร็งปากมดลูกของสตรี การตรวจหาโรคเบาหวาน การตรวจหาไขมันในเลือด การวัดความดันโลหิต การตรวจการทำหน้าที่ของไตและตับ และการตรวจกรดยูริกเพื่อดูโรคเกาต์ เป็นต้น ($\bar{X} = 3.36$, $SD = .70$)

2.2 ด้านการศึกษา พบว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในแง่การศึกษาคือ การได้รับโอกาสเข้าร่วมประชุมหรืออบรมในสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการ หมายถึง การได้รับ

ความรู้ตามที่ผู้สูงอายุต้องการ โดยการจัดประชุมและอบรมของหน่วยงานหรือชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น ($\bar{X} = 3.34$, $SD = .63$)

2.3 ด้านเศรษฐกิจ พบว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในแง่เศรษฐกิจคือ การมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน หมายถึง การมีเงินที่สามารถนำมาใช้จ่ายได้ทันที เช่น เงินฝาก เงินที่สะสมไว้ ($\bar{X} = 3.37$, $SD = .65$) และการมีรายได้ที่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายส่วนตัว หมายถึง การมีรายรับที่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายที่เป็นของผู้สูงอายุเท่านั้น ไม่รวมค่าใช้จ่ายของลูกหลาน ($\bar{X} = 3.28$, $SD = .66$)

2.4 ด้านสังคม พบว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในแง่สังคมได้แก่ การเป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนวัยอื่น หมายถึง การสั่งสอน อบรมลูกหลานในการใช้ชีวิต และการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญให้กับคนวัยอื่น ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .53$) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม หมายถึง การเข้าร่วมงาน ประเพณี หรือพบปะสังสรรค์กับผู้คนในชุมชน เข้าร่วมงานต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานที่มีการรวมตัวกันของคนหลายรุ่น เช่น งานชมรมผู้สูงอายุ งานรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ (อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง) ($\bar{X} = 3.39$, $SD = .64$) การประกอบกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่นับถือได้ตามที่ต้องการ ไม่มีภาระอื่นที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 3.37$, $SD = .50$)

3. ทศนคติต่อผู้สูงอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นทางบวกต่อผู้สูงอายุในเรื่อง “เป็นผู้มีความสุขที่สุดเมื่อมีลูกหลานมาเยี่ยมในวันสำคัญๆ” มากที่สุด ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .60$) รองลงมาคือ “เป็นผู้ที่รู้คุณค่าของเงินที่หาได้ยากลำบาก” ($\bar{X} = 3.39$, $SD = .59$) และ “เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี” ($\bar{X} = 3.39$, $SD = .67$) ดังแสดงในตารางที่ 1 ส่วนความคิดเห็นทางลบต่อผู้สูงอายุนั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในเรื่อง “มีแนวโน้มเป็นคนขี้เหงาหมก” มากที่สุด ($\bar{X} = 2.94$, $SD = .82$) รองลงมาคือ “มักจะหลงลืม” ($\bar{X} = 2.90$, $SD = .83$) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ทศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุของกลุ่มตัวอย่าง เรียงตามลำดับการให้ความสำคัญ (n = 364)

ทศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความถี่เห็น
เป็นผู้ที่มีความสุขที่สุดเมื่อมีลูกหลานมาเยี่ยมในวันสำคัญๆ	3.42	.60	มากที่สุด
เป็นผู้ที่รู้คุณค่าของเงินที่หามาได้ยากลำบาก	3.39	.59	มากที่สุด
เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	3.39	.67	มากที่สุด
เป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่คนที่อายุน้อยกว่า	3.37	.59	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีความสนใจในศาสนาที่ตนนับถือมากขึ้น	3.32	.63	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มีโอกาสและเวลาในการทำบุญมากขึ้น	3.30	.65	มากที่สุด
เป็นต้นแบบที่ดีให้กับลูกหลาน	3.29	.74	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มักคิดก่อนทำ ต่างจากคนหนุ่มสาวที่มักทำโดยขาดการยั้งคิด	3.27	.67	มากที่สุด
เป็นผู้ที่สามารถเข้าใจสถานการณ์ได้ดีกว่าคนหนุ่มสาว	3.27	.70	มากที่สุด
เป็นผู้ที่มักมีมุมมองที่ดีที่สุดว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญในชีวิต	3.20	.69	มาก
เป็นผู้ที่รู้จักโลกดี เพราะผ่านชีวิตมามากแล้ว	3.15	.67	มาก
เป็นผู้ที่มีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต เพราะได้บรรลุเป้าหมายในชีวิตแล้ว	3.12	.60	มาก
เป็นผู้มีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น	3.12	.70	มาก
เป็นผู้เป็นที่พึ่งให้กับคนรุ่นหลัง	3.11	.67	มาก
เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด	3.11	.66	มาก
เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง	3.10	.73	มาก
เป็นผู้ที่สามารถจัดการเรื่องการเงินได้เป็นอย่างดี	3.07	.69	มาก
เป็นผู้ที่ชอบพูดคุยกับผู้อื่น	3.05	.67	มาก
เป็นผู้ที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง	3.00	.71	มาก
โดยรวม	3.21	.44	มาก

ตารางที่ 3 ทักษคติทางลบต่อผู้สูงอายุของกลุ่มตัวอย่าง เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยคะแนน (n = 364)

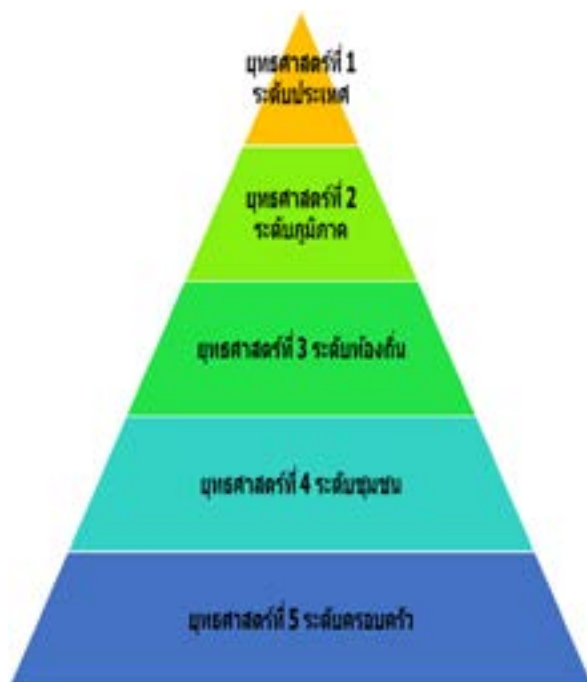
ทัศนคติทางลบต่อผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	SD	ระดับความคิดเห็น
มีแนวโน้มเป็นคนขี้เหงา	2.94	.82	มาก
มักจะหลงลืม	2.90	.83	มาก
ไปไหนมาไหนได้ยากลำบาก	2.87	.95	มาก
คิดช้า และคิดอะไรไม่ค่อยออก	2.82	.74	มาก
ชอบติ ขี้บ่น ชอบวิพากษ์วิจารณ์	2.71	.80	มาก
เคร่งครัด เจ้าระเบียบมากเกินไป	2.61	.70	มาก
เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ยาก ไม่ทันโลก	2.60	.81	มาก
ไม่ค่อยกระตือรือร้นในการเข้าสังคม	2.60	.98	มาก
ต้องพึ่งคนอื่น	2.45	.81	น้อย
เอาใจยาก	2.42	.73	น้อย
มักขี้เหนียวเรื่องการใช้เงิน	2.40	.82	น้อย
หงุดหงิดง่าย เอาแต่ใจตัวเอง	2.38	.78	น้อย
โหยหาอดีต ไม่ต้องการให้มีการพัฒนาด้านต่าง ๆ	2.36	.81	น้อย
มักคิดว่าตนเองรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง	2.36	.88	น้อย
ชอบคัดค้าน และเป็นตัวถ่วงคนอื่น	2.35	.81	น้อย
มักเป็นคนหัวดี	2.34	.84	น้อย
เป็นผู้ที่น่าเบื่อ	2.34	.91	น้อย
ชอบเรียกร้องมากเกินไป	2.32	.85	น้อย
ไม่อดทนกับการรอคอย	2.24	.82	น้อย
มักเป็นภาระของครอบครัว	2.14	.94	น้อย
มักเป็นภาระของสังคม	2.05	.85	น้อย
โดยรวม	2.48	.55	น้อย

4. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากรทุกวัยนั้น จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอก และปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน ร่วมกับการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม พบว่าการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุของไทยยังคงมีปัญหามากที่ไม่เอื้อต่อการนำ “คุณค่า” ของผู้สูงอายุมาสู่ประโยชน์ โดยประเด็น

สำคัญที่ควรนำมาพิจารณา ได้แก่ 1) ประชากรโดยรวมยังขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมของตนเองเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ รวมทั้งไม่มีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสมภายหลังการเกษียณอายุ 2) ตลาดแรงงานยังไม่มีพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ทำคุณประโยชน์ แม้นุคคลเหล่านี้จะเคยปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้น ๆ ก็ตาม แต่ด้วยเงื่อนไขอายุเกษียณ จึงทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ยังมีศักยภาพขาดโอกาสในการทำงานที่สร้างสรรค์และใช้คุณค่า

ที่มีผู้สังคมได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) หน่วยงานราชการ ซึ่งควรเป็นกลไกหลักเพื่อขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุให้มีสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม กลับยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุเท่าที่ควร โดยขาดการบูรณาการงานด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุอย่างจริงจัง ทำให้ขาดเอกภาพ แม้จะมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ แต่พบว่าเป็นการดำเนินการเฉพาะภายในหน่วยงานที่มีพันธกิจและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น จึงขาดพลังในการขับเคลื่อน

ด้วยปัจจัยต่างๆ ดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงได้พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำคุณค่าของผู้สูงอายุมานำใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ขึ้น โดยรวบรวมจากมุมมองความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นการมองงานผู้สูงอายุแบบองค์รวม โดยแบ่งระดับการดำเนินการออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน และระดับครอบครัว ดังแสดงในแผนภาพที่ 1



ยุทธศาสตร์ที่ 1 ระดับประเทศ

ส่งเสริมให้มีการนำคุณค่าและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมานำใช้สร้างสรรค์เพื่อประชากรทุกวัย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ระดับภูมิภาค

บูรณาการความร่วมมือด้านกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและอำเภอ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระดับท้องถิ่น

ส่งเสริมภูมิปัญญา กิจกรรม และสร้างความเข้มแข็งในการนำศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ระดับชุมชน

ส่งเสริมบทบาทผู้นำ และสถาบันในชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดเจตคติที่ดี และตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ระดับครอบครัว

เสริมสร้างความเข้าใจ และความอบอุ่นในครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงไว้ซึ่งความเป็นเสาหลักของครอบครัว

แผนภาพที่ 1 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการกำหนดยุทธศาสตร์

ทั้งนี้ มีข้อเสนอเชิงมาตรการสำหรับยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ระดับประเทศ : ส่งเสริมให้มีการนำคุณค่าและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาสู่สังคมอย่างสร้างสรรค์เพื่อประชากรทุกวัย มีข้อเสนอดังนี้

1.1 กำหนดให้ภารกิจส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ โดยมีกลไกและตัวชี้วัดที่ชัดเจน

1.2 จัดโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพให้สอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุเพื่อเอื้อให้ผู้สูงอายุสามารถนำคุณค่ามาใช้ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

1.3 ขับเคลื่อนการรวบรวมคลังปัญญาของผู้สูงอายุระดับประเทศ

1.4 การประสานพลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรระหว่างประเทศ) ในการขับเคลื่อนการนำคุณค่าและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์

1.5 สร้างหลักประกันทางด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ

1.6 ส่งเสริมการใช้กลไกทางภาษี และมาตรการจูงใจในการจ้างงานและสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ

1.7 สร้างความเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดพลังอย่างสร้างสรรค์

1.8 ส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ หรือพิพิธภัณฑ์ด้านผู้สูงอายุ รวมถึงปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

1.9 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเพิ่มศักยภาพให้ผู้สูงอายุมีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์แก่เยาวชน โดยเชื่อมโยงกับหลักสูตรการเรียนการสอน

1.10 การเปิดพื้นที่ในสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากขึ้น

1.11 เสริมพลัง (empower) ให้ผู้สูงอายุมีความรู้ทางกฎหมาย เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง

1.12 สร้างกลไกในการบูรณาการ และประสานการทำงานระหว่างกระทรวงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดนโยบาย แผนงาน และงบประมาณให้ชัดเจน

1.13 ส่งเสริมการติดตามประเมินผลการบูรณาการด้านผู้สูงอายุในระดับประเทศ

1.14 ส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.15 สนับสนุนการเตรียมความพร้อมของทุกช่วงวัย ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ระดับภูมิภาค : บูรณาการความร่วมมือด้านกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและอำเภอ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด มีข้อเสนอดังนี้

2.1 สร้างกลไกในการบูรณาการ และประสานการทำงานด้านผู้สูงอายุในระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

2.2 วางยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับจังหวัด โดยให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันด้านอาชีพ ส่งเสริมคุณค่า บทบาท และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.3 ขับเคลื่อนการรวบรวมคลังปัญญาของผู้สูงอายุระดับภูมิภาค

2.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมต่าง ๆ

2.5 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุระดับจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระดับท้องถิ่น : ส่งเสริมภูมิปัญญา กิจกรรม และสร้างความเข้มแข็งในการนำศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น มีข้อเสนอดังนี้

3.1 รวบรวมภูมิปัญญาผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้าน

3.2 สร้างงานและกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง

3.3 กำหนดบทบาท หน้าที่ และตัวชี้วัดความสำเร็จในการบริหารจัดการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

3.4 ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงการทำงานด้านผู้สูงอายุกับองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

3.5 ส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในการธำรงรักษาภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และค่านิยม

ดิงามที่สืบทอดต่อกันมาในสังคม เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ซึมซับฐานรากทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สร้างความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อเป็นการเผยแพร่และธำรงรักษาให้เกิดความมั่นคงทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในแต่ละชุมชนท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ระดับชุมชน : ส่งเสริมบทบาทผู้นำ และสถาบันในชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดเจตคติที่ดี และตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ มีข้อเสนอดังนี้

4.1 ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์คน 3 วัย (ประกอบด้วยวัยที่ 1 เด็กเล็ก/วัยรุ่น วัยที่ 2 วัยพ่อแม่/วัยทำงาน และวัยที่ 3 วัยสูงอายุ)

4.2 ส่งเสริมบทบาทให้ผู้สูงอายุเป็นที่ปรึกษา และอาสาสมัครในการช่วยเหลือสังคมภายในชุมชน เป็นผู้ส่งเสริมสานสัมพันธ์ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักศาสนา รวมถึงเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน

4.3 ส่งเสริมกลไกการดูแลผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุ เช่น โครงการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ

4.4 ส่งเสริมให้มีการคัดเลือกผู้สูงอายุดีเด่นในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบที่ดี

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ระดับครอบครัว : เสริมสร้างความเข้าใจ และความอบอุ่นในครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงไว้ซึ่งความเป็นเสาหลักของครอบครัว มีข้อเสนอดังนี้

5.1 ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และความอบอุ่นในครอบครัว โดยให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา หรือเป็นต้นแบบให้แก่บุตรหลานในการดำเนินชีวิตตามครรลองที่ดีงาม

5.2 ส่งเสริมการเชิดชูเกียรติครอบครัวตัวอย่าง เพื่อโน้มนำให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่า บทบาท และความสำคัญของผู้สูงอายุ

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากผลการวิจัย เป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไปยังคงให้ความสำคัญและมีทัศนคติโน้มเอียงในการให้คุณค่าทางบวกต่อผู้สูงอายุมากกว่าทางลบ แม้ผู้สูงอายุจะมีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตประจำวันหลายประการ เช่น ขี้เหงา มักหลงลืม เคลื่อนไหวเชื่องช้า แต่ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดชีวิต และการเป็นเสาหลักภายในครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุยังเป็นทรัพยากรบุคคลผู้มีความรู้ค่าอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ทั้งนี้ ผลวิจัยยังยืนยันให้เห็นว่าผู้สูงอายุควรได้รับการเติมเต็มศักยภาพของตนเองเพื่อยกระดับให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งกระบวนการนำคุณค่าเหล่านี้มาใช้ ไม่ควรถูกปิดกั้นด้วยเหตุแห่งความเสื่อมถอยของวัย แต่ควรมีแนวทางเชิงประจักษ์ที่เอื้อให้สามารถนำคุณค่ามาใช้อย่างสร้างสรรค์ และเป็นคุณค่าที่มีประโยชน์ต่อประชากรทุกวัยในสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของรศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2556) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทสนทนาใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ ในมุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ซึ่งชี้ให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุในทางบวก ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น การเป็นผู้เชื่อมต่อภูมิปัญญาและความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ การสืบทอดศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีต่าง ๆ การเป็นผู้สร้างสังคมและคนรุ่นใหม่ผ่านการปลูกฝังเลี้ยงดู การแบ่งเบภาระในการหารายได้ การช่วยเหลือดูแลบุตรหลาน การเป็นที่ปรึกษาและเป็นขวัญกำลังใจแก่ลูกหลาน โดยพบว่าลักษณะผู้สูงอายุที่มีคุณค่าคือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นที่ปรึกษาได้ สามารถพึ่งตนเอง เป็นที่พึ่งของลูกหลาน และมีสุขภาพดี

อย่างไรก็ตาม ในงานสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) เรื่อง “คุณค่าผู้สูงอายุไทย” ภายใต้อาณัติโครงการสำรวจภาวะสังคมไทย รายไตรมาส มีนาคม-พฤษภาคม ได้เปิดเผยนัยสำคัญให้เห็นว่าแม้สังคมไทยจะตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ แต่การให้คุณค่ากลับลดลงเมื่อเทียบกับในอดีต ทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางลบต่อกลุ่มตนเองมากกว่ากลุ่มอื่น โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นภาระของลูกหลาน มีประโยชน์น้อย และรู้สึกว่าตนเองควรต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นประเด็นค้นพบสำคัญ

ที่ไม่อาจจะเลยได้จากการศึกษาคือ 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุ ได้รับการเลือกปฏิบัติ โดยผู้สูงอายุเคยมีประสบการณ์ การถูกเลือกปฏิบัติเพราะสูงอายุ (ร้อยละ 30) การถูกปฏิเสธ ให้ทำงาน (ร้อยละ 30.20) การไม่สนใจความคิดเห็น (ร้อยละ 29.50) การไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม (ร้อยละ 25.40) และการถูกผู้ให้บริการดูถูกหรือมองข้ามเพราะสูงอายุ (ร้อยละ 19.70) สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม แม้สังคมไทยจะมีวัฒนธรรม หลายอย่างที่ให้คุณค่าแก่ผู้สูงอายุก็ตาม แต่ก็ยังมี “วัยาคดี” หรือมีอคติต่อผู้คนในบางกลุ่มอายุ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, ศุทธิดา ขววัน และกาญจนา เทียนฉาย, 2555) ด้วยเหตุนี้ การผลักดันคุณค่าของผู้สูงอายุเพื่อนำไปใช้ประโยชน์จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่างานพัฒนา ผู้สูงอายุของไทยในห้วงเวลาที่ผ่านมา ขับเคลื่อนได้ล่าช้า สาเหตุสำคัญเกิดจากปัญหาในการทำงานของส่วนราชการ ไทย ซึ่งมีลักษณะต่างคนต่างทำภายในส่วนงานของตนเอง โดยขาดการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ สอดคล้อง กับข้อสรุปในงานวิจัยเรื่อง “Aging policies and programmes in Thailand” ของ Debavalya (2008) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นทางออกของปัญหาว่าความท้าทายสำคัญ ของประเทศไทยในการเผชิญกับสังคมผู้สูงอายุ ภายใต้อำนาจกีดกันการเงินของประเทศ คือ รัฐบาลไทยจำเป็นต้องระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และมีความจำเป็น ในการกำหนดมาตรการที่หลากหลายในการดูแลผู้สูงอายุ ให้ได้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องกำหนดนโยบายและแผน ปฏิบัติการในระดับประเทศ เพื่อสร้างหลักประกันว่าประชากร สูงอายุจะสามารถเข้าถึงบริการสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ผ่านภาคีเครือข่ายและภาคส่วนต่างๆ อย่างครบถ้วน

งานด้านผู้สูงอายุเป็นงานละเอียดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน การพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อให้ เปลี่ยนแปลงจากผู้สูงอายุที่ต้องได้รับการสงเคราะห์ดูแล (passive aging) เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (active aging) จึงจำเป็นต้องมีหลายภาคส่วนร่วมมือกัน เพื่อส่งเสริมให้

ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า ตลอดจนให้การช่วยเหลือ ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุไทยมี คุณภาพชีวิตที่ดีและมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การกำหนดกลไกการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ในอนาคตของส่วนงานต่าง ๆ ควรขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ภายใต้อำนาจโครงสร้างความเข้มแข็ง 5 ระดับ ได้แก่ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน และระดับครอบครัว โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันคือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของ ผู้สูงอายุ จะทำให้การขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุของไทยมี เอกภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ทุกภาคส่วนควรเน้นการส่งเสริมให้แต่ละบุคคลมีการเตรียมตัว ให้พร้อม เพื่อธำรงคุณค่าของตนเองแก่สังคมเมื่อก้าว เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยเริ่มจากการศึกษาหาความรู้เพื่อพึ่ง ตนเองทางเศรษฐกิจ การเตรียมตัวทางด้านสุขภาพร่างกาย รวมทั้งต้องสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อเป็นที่พึ่ง ทางปัญญาให้แก่ผู้อื่น และเพิ่มคุณค่าให้กับประชากรทุก ช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคุณค่าต่าง ๆ ที่สั่งสมผ่านมาใน แต่ละวัย จะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าของผู้สูงอายุในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

แม้การวิจัยครั้งนี้ จะนำมาสู่ข้อเสนอในการยก ระดับคุณค่าของผู้สูงอายุโดยภาพรวมของสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของเงื่อนไขเวลาและงบประมาณ ทำให้ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จึงยังขาดตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการนำ คุณค่าของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์ ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัย ได้รับการต่อยอดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรมีการวิจัยเชิง สำรวจในระดับท้องถิ่น เพื่อรวบรวมแนวทางปฏิบัติที่เป็น รูปธรรมในการส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันมีความหลากหลาย หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างเป็นระบบ จะเป็นคลังความรู้สำคัญของประเทศใน การยกระดับคุณค่าของผู้สูงอายุให้มีวิถีการดำเนินชีวิต

ตามครรลองที่เหมาะสมกับยุคทองของวัย เอื้อต่อเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตยืนยาว และคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในฐานะเสาหลักของสังคมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

ชาย โพธิ์สิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปราโมทย์ ประสาทกุล, สุทธิดา ขววัน, และกาญจนา เทียนลาย. (2555). ผู้สูงอายุ: คนวงในที่จะถูกผลักดันให้ไปอยู่ชายขอบ. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 “ประชากรและสังคม 2555” ประชากรชายขอบและความเป็นธรรมในสังคมไทย*. หน้า 106-124. วันที่ 2 กรกฎาคม 2555 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ.

รศรินทร์ เกรย์, อุมภรณ์ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2556). *มนต์เสน่ห์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วรเวศม์ สุวรรณระดา, และรักชนก คชานุกูล. (2557). *การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริวรรณ ศิริบุญ, และเชนตดี มลิ้นทางกูร. (2551). *การเปลี่ยนแปลงในขนาดและสัดส่วนของ “ผู้สูงอายุ”*. สืบค้น วันที่ 28 เมษายน 2558, จาก http://www.cps.chula.ac.th/cps/research_division/article_aging/aging_001.html

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). *คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทย. ภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่งปี 2557*, 11(2), 18-22.

อรทัย อาจอ่ำ. (2553). แก่แล้วไม่มีคุณค่าจริงหรือ?: บทสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุ. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 “ประชากรและสังคม 2553” คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. หน้า 167-184. วันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ.

Bond, J., Peace, S. M., Dittmann-Kohli, F., & Westerhof, G. (Eds.). (2007). *Ageing in society* (3rd ed.). London: SAGE publications.

Debavalya, N. (2008). Aging policies and programmes in Thailand. In Guan, L. H. (Ed.). *Aging in south east asia: Family, social protection and policy challenges*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Rudinger, G., & Thomae, H. (1990). The Bonn longitudinal study of aging: Coping, life adjustment, and life satisfaction. In Baltes, P. B., & Baltes, M. M. (Eds.). *Successful aging: Perspectives from the behavioral sciences*. pp. 265-295. Cambridge: Cambridge University Press.

United State Census Bureau. (2015). *International Data Base*. Retrieved June 15, 2015, from <http://www.census.gov/population/international/data/idb/informationGateway.php>

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.